

Hvor mange tidsepokers byutvikling og skiftende bygningsmessige stilarter er det mulig å fange inn fra en balkong på Lower East Side? Panorama fra nedre Manhattan sett mot Williamsburg Bridge.

How many periods of urban development or changing styles of building can you take in from a balcony on the Lower East side? A view of Lower Manhattan towards the Williamsburg Bridge.

Det var de hollandske bosetterne som bygget landsbyen New Harlem på 1600-tallet. Deretter ble Harlem et fornemt boligstrøk, til afroamerikanerne overtok arenaen etter 1. verdenskrig. Og alt tyder på at den omfattende ut- og innflyttingen fortsetter i tiden som kommer.

Dutch settlers built the village of New Harlem in the 17th century. Harlem went on to become a rich residential neighbourhood, until afroamericans took over after the 1st World War. And there is every possibility that this extensive in- and outflux of new residents will continue.

Lower East ble i sin tid bebodd av jøder, tyskere, italienere og andre innvandrergreper, med tekstilindustri og kleshandel som hovednæring; på slutten av 1800-tallet ble strøket utropt til verdens tettest befolkede getto. I dag blir gamle falmede bedriftsskilt overdøvet av de høyrestede logoene til moderne virksomheter.

Hvis man promenerer langs idylliske Orchard, prydet med nyplantede trær og på søndager omgjort til gågate (en sjeldenhet på Manhattan), ser man slående eksempler på hvordan urbane ansiktsløftninger fjerner historiens spor. Samtidig er det mulig å delta på idealistiske Tenement Museums omvisninger, besøke restaurerte arbeiderleiligheter og få innblikk i Lower East Sides snart utraderte fattigkvarterer. I den store bygården 97 Orchard Street for eksempel, som lykkeligvis er bevart, kan guiden opplyse at der bodde det omlag 7000 personer, fordelt på tyve nasjoner. «Each room tells a story», som det heter i informasjonsbrosjyren. Mange rom, mange historier.

I museumsbokhandelen ble skribenten stående og smuglese i sosiologiprofessor Christopher Meles bok *Selling the Lower East Side – Culture, Real Estate, and Resistance in New York City* (2000). På omslaget ble det forklart at han karakteriserer gjenfifiseringens

skjulte hånd som «a style provider», hvor det som markedsføres er «difference». Mele skildrer hvordan hele nabolag blir «consumed», oppspist, av politiske og økonomiske drivkrefter. Nok en kilde ble innlemmet i skribentens bibliotek.

– Hvorfor har ingen skrevet boken *Å selge Oslo – Marked og motstand i den norske hovedstaden*, funderte fotografen da vi sto ute på fortauet igjen. – Er det ikke merkelig at USA ligger foran Norge på dette området også?

– Beats me, svarte skribenten.

I universets sentrum

Befaringene i Harlem og Lower East Side var engasjerende og lærerike; Red Hook ble bydelen som erobret våre hjerter. Igjen var det gjenfifiseringens janusansikt som møtte oss. Men hvorfor reagerte vi så følelsesladet? Skyldtes vårt tvisyn en nostalgisk tenkemåte, ideen om at alt var bedre før? Stammede denne moraliseringen fra en utopisk motvilje mot den markedsliberalistiske byggingen? For, som newyorkeren Michael Sorkin sa, vi hadde gjort hjemmeleksene våre før vi dro til USA. Her kom vi fra det paradoksale Fjordby-Oslo – så hva var vi ute etter?

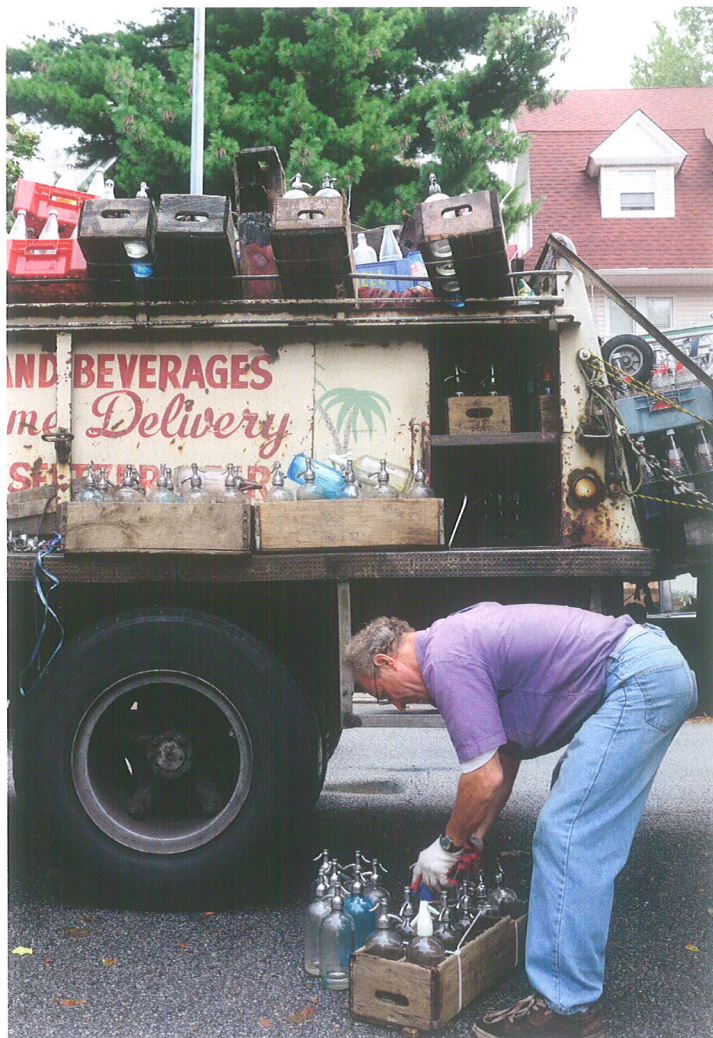
Først var det fergene over East River som knyttet Manhattan og Brooklyn sammen, så fulgte broene. Men den effektive persontransporten kom da skinnegående transport ble ført under elven i tunneler. New Yorks første subway ble innviet i 1904. Fra en subwaystasjon.

From ferries to bridges – effective transportation was only a fact when the subway was opened in 1904. From a subway station.

Dette plagsomme dilemma åpenbarte seg med full tyngde i Red Hooks forvandlede hovedgate Van Brunt Street, en kortvokst slektning av 125th Street i Harlem og Orchard Street i Lower East Side, men stor nok til at fortauslokalene rommer hippe butikker, eksklusive spisesteder og mondene gallerier for den nyinnflyttede kunstscenens artister. Atter en gang ble vi statister i en merkelig, fremmedgjørende film, der vi ville endre manuskriptet.

Den forhenværende storbyhavnen Red Hook ligger sør for fasjonable Brooklyn Heights og vest for det like privilegerte Carroll Gardens, en intim men sliten «landsby» med 10 000 overvintrede innbyggere av forskjellig etnisk opphav. De som står lavest på rangstigen bor i de spartanske boligblokkene – The Projects – fra 1930-årenes New Deal-initiativ (den forrige store krisepakken).

Etter at skipsfarten og bryggevirksomheten flyttet, ble Red Hook liggende trafikalt isolert og sosialt og miljømessigt neglisjert i flere tiår – inntil eiendomsutviklerne oppdaget spøkelsesbyen på 1990-tallet og så potensialet i den lave bebyggelsen, vesle Coffey Park med den katolske Virgin Mary-kirken fra 1854, havnelagrene og ikke minst: nærheten til det spektakulære panoramaet Upper New York Bay, med betagende utsikt mot Manhattan og Frihetsgu-

Mange besøkende setter likhetstegn mellom New York og Manhattan. Men bor du f.eks. i Midwood i Brooklyn, kan du oppleve Ronny Beberman som leverer sprudlende selters ved din dør på lørdager.

In Midwood in Brooklyn you can meet Ronny Beberman, who delivers sparkling soda refills door to door on Saturdays.

dinnen. Først kom supermarkedet Fairway, stiltfullt integrert i en vakker gammel murstensbygning ved den ettertraktete sjøsiden. Deretter fulgte Red Hooks vendepunkt, et avgjørende sjakktrekk i den lokale byutviklingen: etableringen av det gigantiske varehuset Ikea, som ble innviet sommeren 2008. Også The IKEA Group, med «285 stores worldwide», erobret en av de mest verdifulle strandtomtene. Ikea kunne friste med raus «familievennlig parkering» og et omkringliggende grøntanlegg, utformet og dekorert i nordisk stil.

I dagens Red Hook snakker man om tiden før og etter Ikea. Vi forsto snart at opinionen deler seg i to. Noen mener at Red Hook fikk tilført sårt tiltrengte arbeidsplasser (man kan spørre hvor mange prosent av staben som har lokal tilhørighet) – endelig skjedde det noe i Brooklyns «bakevje». Andre kritiserer økningen i vare- og kundetraffikk i de trange bolig gatene, med urovekkende forurensning, støy og mange trafikkulykker. Red Hook er ikke tilknyttet NYCs subwaynett; vanskelige grunnforhold gjorde det umulig. Debatten har vart lenge, og nylig fikk meningsutvekslingen vind i seilene da det ble kjent at det forhandles om en tredje butikkoloss, BJ's Wholesale Club, vegg i vegg med den blå-gule handelsborgen til Ikea.

– Som om Ikea-konsernet skulle ha fått Havnevesenets byggetil-
latelse ved vannkanten på Filipstad i Oslo, bemerket fotografen da
vi sa farvel til Red Hook og tok en gul taxibåt til Wall Street-bryg-
gen på Manhattan. Transporten er gratis, finansiert av det svenske
suksessfirmaet, enten passasjerene har handlet på Ikea eller ikke.
Også NYCs turister anvender skyssen. Det enestående tilbudet
vakte oppsikt blant amerikanerne, og mange oppfattet det som et
midlertidig PR-knep. Men Ikea-filialen har råd til avlaten, kan vi
lese på nettstedet *The Brooklyn Paper* våren 2009, omsetningen er
upåklagelig. «The Ikea in Red Hook is already the busiest in North
America.»

Skribenten og fotografen kastet et siste vemodig blikk på Fri-
hetsgudinnen og merket seg storbedriftens egenmelding, formu-
lert med geopolitisk presisjon på en plakate i Ikea-båtens buk og
nedtegnet for bruk i en framtidig reportasje: «IKEA – Now in the
center of the known Universe.»

Hva hadde vi lært; forsto vi litt mer av New Yorks enigmatiske
sjel; var vi blitt klokere?

Vi var i det minste enige om at bakenfor gentrifiseringens
dualistiske manifestasjoner, under pengespråkets kakofoni, lot
andre stemmer seg høre. Michael Sorkin hadde rett, sannheten om
New York City var noe annet og mer enn de fysiske forandringenes
iøynefallende scenografi. Vi må tilbake. Se mer. Lytte til de mange
stemmene. Grave dypere. Ellers vil vi aldri forstå hvorfor New
Yorks framtid ikke bestemmes ene og alene av de krefter som i dag
dominerer byutviklingens arena, men også av understrømmer:
myriader av mennesker, tilfeldigheter og avvik.

Jan Carlsen

Jan Carlsen er arkitekt og arkitekturskribent,
og er nå journalist i Arkitektnytt.
Are Carlsen er frilans fotograf.

From place to place in New York

By Jan Carlsen

Photographs by Are Carlsen

Is it possible to describe the magical puzzle that is New York, a
puzzle no one has ever been able to complete? Jan and Are Carlsen
have collected some of the pieces in this photo-essay from a visit
to New York City in 2008, on the eve of the financial crisis. They
peruse the centre of Manhattan as well as the neighbourhoods of
Harlem and Red Hook in Brooklyn, talk to people on the streets as
well as architects and urbanists, and emerge, still puzzled.

Professor Michael Sorkin provides a clue. «What are you looking
for?» He demands of his visitors. The gentrification processes
taking place in many parts of this city are no different to what goes
on elsewhere. But underneath the familiar cacophony of interests,
there are other voices unique to the many different places in this
machine of a city. The future is not entirely determined by the
forces dominating city planning, its course is also affected by an
undercurrent of people, incidents and particulars.

NEW YORK CITY

Tall og fakta – et utvalg

- NYC er USAs største by, med 40% av USAs totale bybefolk-
ning.
- NYC hadde 60 000 innbyggere i 1800, 3,4 millioner i
1900 og 8,3 millioner i 2008. Folketallet forventes å øke til
9,5 millioner innen 2030.
- Metropolen rommer 170 nasjonaliteter.
- 36,7 % av befolkningen er født utenfor USA.
- 90% av veksten i NYs befolkning skjer i ytre bydeler.
- 33% eier egen bolig (nasjonalgjennomsnittet er 69%).
- 33% av boligene er husleieregulert.
- NYC besøkes av 47 millioner turister hvert år.
- 1200 kvkm totalareal, hvorav 425 kvkm vann.
- 110 kvkm kommunale grøntområder, 23 km strender, 500
øyer, 33 dyphavner.
- 5 bykommuner (boroughs), 291 bydeler (neighborhoods).
- 180 246 km veier, 783 broer, 6400 km toglinjer, 384 km
T-bane (subway) med 468 holdeplasser og 1,5 milliarder
passasjerer årlig. 200 bussruter og ferger. 12 000 drosjer.
120 000 daglige syklistene.
- USAs høyeste kollektivtransportandel: 54,6% reiste kol-
lektivt i 2005, 75% på Manhattan.
- 5500 høyhus, av disse er 500 skyskraperne (over 200 meter).
- Manhattan hadde 32 860 000 kvm kontorareal i 2001.
- Staten New York har et BNP på 822 milliarder dollar per år
(11. plass i USA).
- Gjennomsnittlig årlig inntekt: de rikeste tjener 188 697
dollar, de fattigste 9320 dollar.
- Siden 1994 er kriminaliteten redusert med 45%.
- I NY utgis 200 aviser og 350 tidsskrifter, på 40 språk.
- 4000 mobile «gatekjøkken» med lisens.
- 150 museer, 400 kunstgallerier.
- 11 000 arkitekter og landskapsarkitekter.

På nett:

www.nyc.gov

www.newyork.com

http://en.wikipedia.org/wiki/New_York_City

I midten av mars 2009 var den offentlige gjelden i USA 10 997 903
931 041 dollar, eller 36 000 dollar per hode.

The US national debt was 36 000 dollar per capita in March 2009.

55-åringen Ricky Dee, som forteller at han er 1/3 indianer, arbeider med et maleri med 11. september som tema. I Hester Street Playground ved Chinatown. 55 year old Ricky Dee tells us he is 1/3 native american. He is working on a painting that deals with 11th September. From Hester Street Playground by Chinatown.